

3.2. ΟΙ ΓΙΟΡΤΕΣ ΣΤΗΝ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

Η σημασία της γιορτής στην προσωπική και κοινωνική ζωή των πιστών.

Με αφορμή τη λέξη «γιορτή» που θα γράψουμε στον πίνακα, ας προσπαθήσουμε να εκφράσουμε, μονολεκτικά, συναισθήματα και σκέψεις που μας έρχονται στον νου, τα οποία θα καταγράψουμε και θα τα κατηγοριοποιήσουμε.

1.

2.

Ο εορτασμός σε εβδομαδιαία και ετήσια βάση στην Ορθόδοξη Εκκλησία.

Αφού μελετήσετε τα παρακάτω κείμενα και αξιοποιώντας τις πρότερες γνώσεις σας για τις γιορτές στην Ορθόδοξη Εκκλησία ας κατασκευάσουμε ένα «ετήσιο ημερολόγιο τοίχου» της τάξης μας. Θα χωριστούμε σε έξι ομάδες και κάθε ομάδα θα αναλάβει από 2 μήνες, στους οποίους θα επισημαίνει τις μεγάλες θρησκευτικές γιορτές. Για να διευκολυνθείτε θα σας δοθεί και ένα θρησκευτικό ημερολόγιο σε φωτοτυπία (μόνον οι μήνες που ενδιαφέρουν κάθε ομάδα). Αφού ολοκληρώσουμε την κατασκευή του ημερολογίου θα απαντήσουμε στα εξής ερωτήματα: Με ποια κριτήρια επιλέξατε τις γιορτές του ημερολογίου σας; Ποιους τιμά η Εκκλησία στις γιορτές (Χριστό, Θεοτόκο, Αγίους/Αγίες, θαυμαστά γεγονότα); Για ποιο λόγο νομίζετε ότι το ημερολόγιο είναι γεμάτο με γιορτές;

1. Το θεολογικό νόημα της γιορτής και ο καθαγιασμός του χρόνου

Ο Χριστιανισμός είναι αναμφιβόλως θρησκεία «εξ αποκαλύψεως». Η αποκάλυψη όμως αυτή δεν αφορά στο εορτολόγιο, πολύ δε περισσότερο στο ημερολόγιο. Αυτά ή προϋπήρχαν του χριστιανισμού, όπως τα ημερολόγια, ή διαμορφώθηκαν μέσα στους κόλπους της Εκκλησίας με την πάροδο των αιώνων επί τη βάσει στοιχείων παλαιότερων του χριστιανισμού ή και νέων. Μέσα στην Καινή Διαθήκη [...] δεν υπάρχει προδιαγραφή ούτε για τον τρόπο μετρήσεως του κοσμικού χρόνου ούτε για τον κατάρτισμό του εορτολογίου. [...] Έτσι και ο κοσμικός χρόνος γίνεται τύπος του μέλλοντος αιώνος και πρόγευση της μελλούσης ζωής [...].

Τη μεταμόρφωση αυτή του κοσμικού χρόνου επέτυχε η Εκκλησία, με την καθοδήγηση ασφαλώς του αγίου Πνεύματος, διά του εορτολογίου της. Η μεταμόρφωση δε αυτή και υπέρβαση συνίσταται στο ότι το ημερολόγιο γίνεται εορτολόγιο. Ο κατάλογος των ημερών μετατρέπεται σε κατάλογο εορτών. Όλες οι ημέρες του έτους επενδύονται με ένα ιερό περιεχόμενο, έτσι ώστε η διαδοχή των ημε-

ρών να γίνεται διαδοχή εορτών. Έτσι όλος ο βίος του πιστού γίνεται μια διαρκής εορτή, όπως εμφαντικά τονίζουν οι πατέρες. Ζη στη γη, αλλά στον ουρανό πολιτεύεται. [...]

Εξ άλλου με το εορτολόγιό της η Εκκλησία προγεύεται την υπέρχρονη πραγματικότητα της ουρανού βασιλείας ουσιαστικά καταργώντας τον κοσμικό χρόνο, αφού γεγονότα του παρελθόντος τα φέρνει κάθε φορά στη μνήμη της όχι σαν άπαξ τελεσθέντα, αλλά σαν κατ' έτος, και καθ' ημέραν ακόμα, πραγματικά και μυστηριακά επαναλαμβανόμενα. Όταν δηλαδή γιορτάζει επί παραδείγματι τη γέννηση, [...], την ανάσταση του Χριστού, [...] δεν τα θυμάται απλώς, αλλά τα ξαναζεί ως παρόντα, όπως ακριβώς όλα για το Θεό είναι παρόντα, είτε έγιναν στο παρελθόν, είτε γίνονται τώρα ή θα γίνουν στο μέλλον. Έτσι βιώνει την ανάσταση του Χριστού την ημέρα του Πάσχα κάθε έτους σαν «σήμερον» σαν την ημέρα δηλαδή της ιστορικής Κυριακής αναστάσεως του έτους 33 μ.Χ. Η υμνογραφία μας σαφώς απηχεί αυτή την πατερική θεολογική αντίληψη για το λειτουργικό χρόνο όταν σε κάθε γιορτή διαρκώς επαναλαμβάνει και βεβαιώνει ότι το εορταζόμενο γεγονός δεν έγινε μόνο τον καιρό εκείνο της θείας επί γης παρουσίας, αλλά γίνεται, τρόπον τινά επαναλαμβάνεται και «σήμερον» στο τότε τελεσθέν εφάπαξ. [...]

Αυτή η υπέρβαση του κοσμικού χρόνου και η είσοδος στο θείο λειτουργικό χρόνο έχει κι άλλες συνέπειες ακόμα περισσότερο ριζοσπαστικές. Το «σήμερον» δεν αφορά μόνο στην κατ' έτος μυστηριακή επανάληψη του ιερού γεγονότος, αλλά θραύοντας κι αυτό το καιρικό σχήμα διαχέεται στον καθημέραν βίο της Εκκλησίας. Έτσι γιορτάζουμε την ανάσταση του Κυρίου κατά το Πάσχα κάθε χρόνο, αλλά και κάθε Κυριακή [...]. Κι όχι μόνο κάθε Κυριακή, αλλά σε κάθε λειτουργία, οποιαδήποτε ημέρα της εβδομάδος, κι αν τελεσθεί.

[...] Για τον [...] άνθρωπο η κατ' έτος επανάληψη των ιερών σωτηριωδών γεγονότων και η παρουσία των ιερών προσώπων των αγίων κατά την καθιερωμένη ημέρα της ετήσιας μνήμης τους, παραμένει σταθερό σημείο αναφοράς σ' αυτά και αφορμή οικειώσεως του μηνύματός τους και βιωματικής προσεγγίσεως σ' αυτό. Αυτό ακριβώς εκμεταλλευόμενη η Εκκλησία φορτίζει τις ημέρες αυτές μ' όλο το διδακτικό περιεχόμενο που προσιδιάζει στην κάθε μια, μώντας έτσι τους πιστούς στο μυστήριο της σωτηρίας με κάθε δυνατό κατηχητικό τρόπο, με το ανάγνωσμα, την υμνολογία, το κήρυγμα, την εικόνα και με αισθητότερες ακόμα αναπαραστάσεις των ιερών αυτών γεγονότων, όπου τούτο ήταν δυνατό και σκόπιμο (βάπτισμα του Κυρίου, σταύρωση, ταφή, ανάσταση κ.λπ.). Έτσι, [...] κάθε έτος αποτέλεσε, με το ενυφασμένο σ' αυτό εορτολόγιο, την μικρογραφία της ιστορίας του κόσμου, του απολυτρωτικού έργου του Κυρίου. [...] Η επαναφορά δε κατ' έτος των ίδιων εορτολογικών θεμάτων δεν αποτελεί αιτία κορεσμού και ανιαρή υπόθεση ρουτίνας, αλλά αφορμή ανανεώσεως της κατηχήσεως και εμπεδώσεως της διά της επαναλήψεως που είναι «μητέρα της μαθήσεως», νέων εμβυθύνσεων στα θέματα της πίστεως και ενδεχομένως νέων αποφάσεων και προαγωγής στην εν Χριστώ ζωή. Έτσι αποκτά νόημα και η λαϊκή ευχή, που συνδέεται με τους επί μέρους μεγάλους εορτολογικούς σταθμούς: «και του χρόνου» ή «χρόνια πολλά». Δεν πρόκειται απλώς για ευχή για την παράταση της επιθυμητής οπωσδήποτε επίγειας ζωής, αλλά παροχής νέων ευκαιριών μαθητείας στο σχολείο της Εκκλησίας και οικειώσεως των σωτηριωδών αληθειών της πίστεως. Όπως οι εικόνες είναι το «βιβλίο των αγραμμάτων», έτσι και το εορτολόγιο είναι το σχολείο των πιστών, γραμματισμένων και αγραμμάτων.

Φουντούλης, Ι. (1993). *Λειτουργική Α΄. Εισαγωγή στη Θεία Λατρεία*. Θεσσαλονίκη, σ. 112-116.

2. Ορθόδοξο εορτολόγιο

[...] Η Εορτή είναι ένα πολυδιάστατο γεγονός* με υπαρξιακές παραμέτρους, όπως και η Λειτουργία. Το εορτάζειν λουπόν [...] δεν μπορεί να περιοριστεί στη συμμετοχή σε κάποια συγκέντρωση και

* Είναι σίγουρα πιο εύστοχο το να μιλούμε για 'το γεγονός της Εορτής', για 'το γεγονός της Λειτουργίας', για 'το γεγονός της Εκκλησίας', από το να δίδουμε ψυχρούς ορισμούς (που τελικά δεν μπορούν να αποδώσουν τις πραγματικότητες αυτές) ή να μιλούμε για την 'έννοια' της Εορτής, κ.λπ.

στην τέλεση κάποιων ενεργειών, αλλά απαιτεί βαθύτερη ανάλυση για να εισέλθει κανείς στο πολυδιάστατο νόημα της πράξης αυτής.

[...] Ο σημερινός κόσμος ξεχνάει σιγά σιγά την έννοια της εορτής, δε μαθαίνει πια να γιορτάζει. Πολλά από τα υπαρξιακά προβλήματα του σύγχρονου ανθρώπου συνδέονται με το γεγονός αυτό. «Βίος ανεόρταστος μακρά οδός απανδόκευτος». Το εορτάζειν είναι τέχνη, είναι πολιτισμός. Ανέκαθεν ο άνθρωπος εορτάζει, χαρίζοντας μ' αυτόν τον τρόπο νόημα στη ζωή του, ελευθερώνοντάς την από το ζωώδη ρυθμό της δουλειάς και της ξεκούρασης. Η γιορτή δεν είναι απλώς ένα «διάλειμμα» της δουλειάς, αλλά η δικαίωσή της, ο καρπός της, η «μυστηριακή μεταμόρφωσή της» σε χαρά και ελευθερία. «Κάθε γιορτή γιορτάζει το Είναι, έχει ως θέμα της την κατάφαση του Είναι. Οι άνθρωποι γιορτάζουν ούτως ώστε να επιβεβαιώνουν κάθε φορά με νέο τρόπο ή να επιβεβαιώνεται από τους άλλους ανθρώπους το δικό τους Είναι, αυτό των άλλων και του κόσμου, ανάλογα με τις καταστάσεις και τις αφορμές (γενέθλια, όλα τα μεγάλα γεγονότα της ζωής όπως η γέννηση των παιδιών, οι γάμοι, επέτειοι, ακόμη κι ο θάνατος!). Προβαίνουν σ' αυτή την κατάφαση εορταστικά, δηλ. με μη συνηθισμένα μέσα και μ' έναν τρόπο που υπερβαίνει τα πλαίσια της καθημερινότητας [...]. Εξαιτίας αυτού του βασικού χαρακτήρα της κατάφασης του Είναι η φύση κάθε γιορτής είναι θρησκευτική, ακόμη κι όταν η σχέση αυτή με το υπερφυσικό επισκιάζεται από πολλά άλλα πράγματα [...].

«Σε τελική ανάλυση σε κάθε γιορτή γιορτάζεται πάντοτε ο Θεός, στον Οποίο χρωστούν την ύπαρξή τους όλα τα υπαρκτά, ο Οποίος θέλει τη Δημιουργία και τη διατηρεί αδιάκοπα στο Είναι [...]».

Ο Θεός είναι η πηγή της ζωής [...]. Η ζωή της Αγίας Τριάδας είναι [...] η αυθεντική ζωή, η αυθεντική κοινωνία των τριών προσώπων, των τριών θείων υποστάσεων, η αυθεντική αγάπη. Γι' αυτό και η ζωή αυτή είναι η κατεξοχήν γιορτή του κόσμου.

Στην παράδοση της Εκκλησίας η αιώνια αυτή γιορτή αποδίδεται με τον όρο «ουράνια Λειτουργία». Τον όρο αυτό τον συναντούμε ήδη στην Καινή Διαθήκη, στην Προς Εβραίους επιστολή και στην Αποκάλυψη. Η επίγεια Λειτουργία αποτελεί μία εικόνα, μία μίμηση, μία αντανάκλαση της ουράνιας Λειτουργίας, της ουράνιας Εορτής που τελείται αδιαλείπτως ενώπιον του θρόνου του Θεού. [...]. Ο κατεξοχήν λειτουργός της Εκκλησίας, ο μόνος αρχιερέυς, είναι ο ίδιος ο Χριστός, ο Οποίος μέσω των επισκόπων και των πρεσβυτέρων της Εκκλησίας επιτελεί την αναίμακτη προσφορά και θυσία προς τον Πατέρα Του. Η ανθρωπότητα, μέσω της Εκκλησίας (η Εκκλησία δηλαδή), μετέχει αυτής της ουράνιας Λειτουργίας κι έτσι σώζεται, αποκτώντας Θεία Κοινωνία.

Εν Χριστώ και εν Αγίω Πνεύματι ολόκληρη η ζωή της Εκκλησίας είναι μια γιορτή, μία συμμετοχή στην κατεξοχήν γιορτή της Βασιλείας των Ουρανών. Η γιορτή αυτή δεν εξαρτάται από τίποτε σ' αυτό τον κόσμο, δεν είναι γιορτή για κάποιο «έργο» ή «επιτυχία» αυτού του κόσμου. Έχει αποκαλυφθεί στον κόσμο, έχει δοθεί ως δώρο στον κόσμο. Γι' αυτό και η χαρά που προέρχεται απ' αυτήν είναι άδολη και απέραντη, γνήσια. Η αποκάλυψη αυτή, το δώρο αυτό, έχει μετατρέψει ολόκληρη τη ζωή του χριστιανού σε χαρά...

Μπασιούδης, Γ. πρωτ. (2011). Ορθόδοξο εορτολόγιο και λειτουργική ζωή στη Γερμανία. Στο Συλλογ. *Ποιμαντική της Ορθοδόξου Διασποράς. Τόμος προς τιμήν του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Ιταλίας και Μελίτης κ. Γενναδίου*, σ. 6.

3. Οι χριστιανικές γιορτές και το σχέδιο της θείας οικονομίας

Οι ετήσιες γιορτές διαιρούνται σε: Δεσποτικές (προς τιμήν του Δεσπότη Χριστού), Θεομητορικές (προς τιμή της Μητέρας του Θεού) και σε εορτές των αγίων. Οι Δεσποτικές γιορτές χωρίζονται σε κινητές και ακίνητες. Το Πάσχα δε γιορτάζεται κάθε χρόνο την ίδια ημερομηνία, είναι δηλαδή γιορτή κινητή. Στον κύκλο του κινούνται και άλλες κινητές γιορτές. Είναι οι Κυριακές του Τριωδίου πριν από το Πάσχα (Μαρία Αιγύπτια, Ιωάννης Κλίμακος κ.ά.) και του Πεντηκοσταρίου μετά το Πάσχα (Ζωοδόχος Πηγή, Ανάληψη, Πεντηκοστή, εορτή του Αγ. Πνεύματος κ.ά.). Η γιορτή του Αγ. Γεωρ-

γίου (23 Απριλίου), μετακινείται στη δεύτερη μέρα του Πάσχα, όταν η 23 Απριλίου πέφτει μέσα στη Μεγάλη Σαρακοστή.

Τα Χριστούγεννα γιορτάζονται πάντοτε στις 25 Δεκεμβρίου και είναι ακίνητη γιορτή. Με κέντρο τα Χριστούγεννα, έχουμε γιορτές των οποίων η ημερομηνία δεν αλλάζει (Περιτομή, Υπαπαντή, Ευαγγελισμός).

Σχολικό βιβλίο Θρησκευτικών Α' λυκείου, ΔΕ 7, σ. 38.

Οι γιορτές στην Ορθόδοξη Εκκλησία και η ευσέβεια του ελληνικού λαού προς τη Θεοτόκο.

Χωρισμένοι σε ομάδες (στο εργαστήριο πληροφορικής εάν υπάρχει δυνατότητα) αναζητήστε πληροφορίες για τις γιορτές στην Ορθόδοξη Εκκλησία (Χριστολογικές, Θεομητορικές, Αγίων) και ετοιμάσετε μια παρουσίαση. Κατόπιν θα παρουσιάσουμε τα αποτελέσματα της έρευνάς σας στην ολομέλεια της τάξης και μπορούμε να αναρτήσουμε τις εργασίες και στην ιστοσελίδα του σχολείου.

1. Οι γιορτές στην Ορθόδοξη Εκκλησία

Παίρνοντας ως χρονολογική αφετηρία την αρχή της ινδίκτου, δηλαδή την 1^η Σεπτεμβρίου, που ήταν πρωτοχρονιά κατά τους αιώνες της διαμορφώσεως του εορτολογίου μας, διακρίνουμε κάποια προσπάθεια διατηρήσεως της ιστορικής συνέχειας στις βασικές τουλάχιστον εορτές, όπου τούτο ήταν δυνατό. Έτσι η σύλληψη του Προδρόμου, το πρώτο γεγονός της ευαγγελικής ιστορίας, τοποθετείται στις 23 Σεπτεμβρίου, στην παλαιά πρώτη του έτους, και η γέννηση της Θεοτόκου στις 8 Σεπτεμβρίου

πιθανόν μετά τη μετάθεση της πρωτοχρονιάς στην 1^η του μηνός αυτού. Έπονται τα εισόδια της Θεοτόκου και η εορτή των Χριστουγέννων, με τις μνήμες των προφητών που ελκύσθηκαν στην προεόρτιο περίοδό της, η περιτομή, η υπαπαντή, τα γεγονότα του πάθους και της αναστάσεως και η πεντηκοστή, και το έτος κατακλείεται τον Αύγουστο με την κοίμηση της Θεοτόκου και το θάνατο του Βαπτιστού. Πλήρης ιστορική κατάταξη δεν ήταν εξ υπαρχής δυνατή, αφού, με βάση τον προσδιορισμό των Χριστουγέννων στις 25 Δεκεμβρίου, θα έπρεπε ο ευαγγελισμός να τοποθετηθεί εννιά μήνες πριν (25 Μαρτίου), έξι μήνες πριν από αυτόν η σύλληψη του Βαπτιστού (23 Σεπτεμβρίου) και εννιά μήνες μετά η γέννησή του (24 Ιουνίου), όπως και η σύλληψη της αγίας Άννης εννέα μήνες πριν από το γενέσιον της Θεοτόκου (9 Δεκεμβρίου - 8 Σεπτεμβρίου). Πάντοτε υπήρχε η έννοια της συμβατικότητας του εορτολογικού σχήματος.

[...] Εκτός από τις μνήμες των προφητών και των δικαίων της Παλαιάς Διαθήκης, των κατά σάρκα προπατόρων του Χριστού, που κατέλαβαν [...] την προ των Χριστουγέννων περίοδο, οι μνήμες των αγίων καθορίζονταν κυρίως την ημέρα του θανάτου τους, την γενέθλιο εν Θεώ ημέρα τους. [...]

Φουντούλης, Ι. (1993). *Λειτουργική Α'.* Εισαγωγή στη *Θεία Λατρεία*. Θεσσαλονίκη, σ. 117-120.

2. Οι γιορτές της Παναγίας

Οι ορθόδοξοι χριστιανοί τιμούν και ευλαβούνται τη Θεοτόκο. Στο πρόσωπό της τιμάται ο άνθρωπος, η γυναίκα, η μητέρα. Η ύψιστη τιμή και η ευλάβεια εκφράζονται με την περίοπτη θέση που η Ορθόδοξη Εκκλησία έχει δώσει στη Θεοτόκο καθώς και με τον τρόπο με τον οποίο εκδηλώνει την αγάπη και το σεβασμό της. Οι εικόνες της έχουν δεσπόζουσα θέση στους ναούς μας, πολλοί ναοί της είναι αφιερωμένοι και εξάισιοι ύμνοι και ακολουθίες έχουν συνταχθεί προς τιμή της. Η τιμή και η αγάπη των πιστών κορυφώνονται στους εορτασμούς των γεγονότων της ζωής της, στις λεγόμενες Θεομητορικές γιορτές, που είναι οι ακόλουθες:

1. Το Γενέθλιο της Θεοτόκου (8 Σεπτεμβρίου). Η γιορτή αυτή εμφανίζεται περί τον 7ο αιώνα, αλλά σχετίζεται με την αρχαία παράδοση της Εκκλησίας, σύμφωνα με την οποία η Θεοτόκος γεννήθηκε από γονείς προχωρημένης ηλικίας, τον Ιωακείμ και την Άννα.
2. Τα Εισόδια της Θεοτόκου (21 Νοεμβρίου). Κι αυτή η γιορτή καθιερώθηκε μεταγενέστερα (τον 6ο αιώνα) αλλά στηρίζεται στην αρχαία παράδοση της Εκκλησίας, σύμφωνα με την οποία η Παρθένος Μαρία οδηγήθηκε από τους γονείς της στο ναό του Σολομώντα σε ηλικία τριών ετών. Εκεί παρέμεινε μέχρι το 14ο έτος της ηλικίας της.
3. Η Σύναξη της Θεοτόκου (26 Δεκεμβρίου). Αμέσως μετά τη γιορτή της Γέννησης, ορίστηκε να γιορτάζεται το πρόσωπο που γέννησε το Χριστό.
4. Ο Ευαγγελισμός της Θεοτόκου (25 Μαρτίου). Είναι η αρχαιότερη Θεομητορική γιορτή. Ορίστηκε να γιορτάζεται τη συγκεκριμένη ημερομηνία μετά τον 4ο αιώνα, όταν δηλαδή καθορίστηκε και η γιορτή των Χριστουγέννων στις 25 Δεκεμβρίου (ο Ευαγγελισμός, επομένως, υπολογίστηκε να γιορτάζεται εννιά μήνες πριν από τη Γέννηση).
5. Η Κοίμηση της Θεοτόκου (15 Αυγούστου). Η γιορτή της Κοίμησης εμφανίστηκε τον 5ο αιώνα την εποχή του αυτοκράτορα Μαρκιανού, ο οποίος έκτισε ναό στη Γεθσημανή, όπου κατά την παράδοση ετάφη η Θεοτόκος.

Παναγία η Γλυκοφιλούσα
Εικόνα του Εμμ. Λαμπάρδου, 1609
Μουσείο Μπενάκη, Αθήνα

Όπως διαπιστώνουμε, οι Θεομητορικές γιορτές θεσπίστηκαν σε διαφορετικές εποχές. Από τα εορταζόμενα γεγονότα της ζωής της Παναγίας, τα ευαγγέλια αναφέρουν μόνο τον Ευαγγελισμό. Τα υπόλοιπα γεγονότα ήταν γνωστά στην πρώτη χριστιανική Εκκλησία και καταγράφηκαν σε διάφορα κείμενα. Τα κείμενα αυτά, αν και δεν συμπεριλήφθηκαν στην Καινή Διαθήκη, έχουν σημαντική βαρύτητα για τις πληροφορίες που διασώζουν και παρέμειναν ζωντανά στη συνείδηση της Εκκλησίας.

Σχολικό βιβλίο Θρησκευτικών Α' Λυκείου, Δ.Ε. 16

3. Η θέση της Θεοτόκου στο σχέδιο της θείας οικονομίας

Στο απολυτικό του Ευαγγελισμού τονίζεται ότι το γεγονός αυτό αποτελεί τη «φάνερωση του μυστηρίου που υπήρχε πριν από αιώνες». Αρχίζει, επομένως, η πραγματοποίηση του σχεδίου που είχε αναγγείλει ο Θεός αμέσως μετά την πτώση των πρωτοπλάστων: ότι ο Υιός του Θεού θα γίνει άνθρωπος, ώστε με το Πάθος και την Ανάστασή του να σώσει τον άνθρωπο και να τον οδηγήσει πάλι στον Παράδεισο.

Είναι φανερό ότι, χωρίς τη συμβολή της Θεοτόκου, το σχέδιο του Θεού για τη σωτηρία του αν-

θρώπου θα ήταν αδύνατο να πραγματοποιηθεί. Ο Θεός για να σαρκωθεί ζήτησε την ανθρώπινη συνεργασία. Και η Θεοτόκος, εκπροσωπώντας το ανθρώπινο γένος, είπε το μεγάλο «ναι». Γι' αυτό και οι πιστοί θεωρούν ότι η Παναγία, ακόμη και κατά το γεγονός της Κοίμησής της, παραμένει πάντοτε η «γέφυρα» και η μεσίτρια μεταξύ Θεού και ανθρώπων.

Η ορθόδοξη παράδοση ονομάζει τη Μητέρα του Θεού «Θεοτόκο», «Αειπάρθενο» και «Παναγία». Οι δυο πρώτες έννοιες (Θεοτόκος και Αειπάρθενος) σχετίζονται με τη θεότητα του Χριστού – γι' αυτό και όταν η αίρεση του Νεστόριου αμφισβήτησε τη Θεότητα του Κυρίου, οι οπαδοί της αίρεσης έπαυσαν ν' αποκαλούν την Παναγία «Θεοτόκο» και την ονόμαζαν «Χριστοτόκο» (ότι γέννησε, δηλαδή, έναν απλό άνθρωπο). Ειδικότερα, ο όρος «Αειπάρθενος» αποκαλύπτει ότι η Παναγία παρέμεινε Παρθένος και κατά τη σύλληψη του Χριστού και κατά τη γέννησή του και μετά τη γέννηση. Ο όρος «Παναγία» προέρχεται από τους δυο προηγούμενους, δηλαδή από το γεγονός ότι γέννησε το Θεό, και εκφράζει την πλήρη αγιότητα της Θεοτόκου γιατί έγινε μητέρα του Θεού. Η Θεοτόκος, επομένως, δε γεννήθηκε απαλλαγμένη από το προπατορικό αμάρτημα (όπως υποστηρίζουν οι Ρωμαιοκαθολικοί με το δόγμα περί «Ασπίλου Συλλήψεως» της Θεοτόκου από τους γονείς της), αλλά έλαβε το χάρισμα της πλήρους αγιότητας κατά την ώρα του Ευαγγελισμού.

Η ορθόδοξη παράδοση μας διδάσκει, επίσης, ότι ο θάνατός της συνέβη πραγματικά, σε αντίθεση με την αντίληψη του Ρωμαιοκαθολικισμού ότι η Παναγία δεν πέθανε, αλλά αναλήφθηκε στον ουρανό με το σώμα της. Σύμφωνα, λοιπόν, με την ορθόδοξη παράδοση, που αποτυπώνεται στα τροπάρια της Εκκλησίας, το σώμα της Θεοτόκου «μετέστη» στον ουρανό μετά το θάνατό της, διότι τότε ακριβώς έγινε άφθαρτο, γνώρισε δηλαδή τη δόξα που προέρχεται από το γεγονός ότι γέννησε το Θεάνθρωπο Χριστό.

Σχολικό βιβλίο Θρησκευτικών Α' Λυκείου, Δ.Ε. 16

4. Το νόημα της αργίας (της Κυριακής για τους Χριστιανούς και του Σαββάτου για τους Ιουδαίους)

Η χρονολογικά πρώτη χριστιανική εορτή είναι αναμφίβολα η Κυριακή, το εβδομαδιαίο Πάσχα της Εκκλησίας. Στον Ιουδαϊσμό το Σάββατο ήταν η θεοσύστατη ημέρα της καταπαύσεως. Η πιστή τήρησή του αποτελούσε την επιβεβαίωση της πιστότητας στο νόμο του Θεού [...]. Το μεγαλύτερο τόλμημα της πρώτης εκκλησίας ήταν η μετάθεση της ημέρας του Κυρίου από την εβδόμη στην πρώτη ημέρα της εβδομάδος. [...] Το Σάββατο γίνεται προφητικός τύπος της ταφής του Κυρίου, που οδηγεί στην εκ νεκρών ανάσταση κατά την πρώτη ημέρα της εβδομάδος [...], την ημέρα της δημιουργίας του φωτός και της νέας εν Χριστώ δημιουργίας. Πρώτη, αλλά και όγδοη, τύπος της εβδομάδος του μέλλοντος και της αιωνιότητας. [...] Στο εξής και μέχρι σήμερα η αναστάσιμη σύναξη της Κυριακής και η κατ' αυτήν ευχαριστία αποτέλεσε το κέντρο της ζωής της οικουμενικής Εκκλησίας, το εβδομαδιαίο Πάσχα της.

Φουντούλης, Ι. (1993). *Λειτουργική Α'*. Εισαγωγή στη *Θεία Λατρεία*. Θεσσαλονίκη, σ. 119-120.

5. Το μήνυμα της γιορτής των αγίων για τον πιστό

Η κοινή γιορτή όλων των αγίων μάς υπενθυμίζει ότι όλοι αγωνίστηκαν για τον ίδιο σκοπό: την ένωσή τους με το Θεό, που τους στεφάνωσε νικητές. Ο κοινός εορτασμός τους απευθύνει μια πρόσκληση, κοινή προς όλους τους πιστούς: ν' αγωνιστούν, όπως κι εκείνοι, στο στίβο των πνευματικών αθλημάτων, έχοντας βέβαιη την ελπίδα της νίκης, μια ελπίδα που πηγάζει και από τη δική τους νίκη. Αν μιμηθούμε το παράδειγμα τους, μιμούμαστε τον ίδιο τον Κύριο. Αυτό το νόημα έχει και ο ιδιαίτερος σύνδεσμος του καθένα μας με το όνομα ενός αγίου.

Οι άγιοι μεταφέρουν την ευλογία και το φωτισμό του Θεού. Στους ύμνους, με τους οποίους τους τιμούμε, διακηρύσσουμε ότι αυτοί οι θεωμένοι άνθρωποι «παρέχουν χαρίσματα» στους πιστούς. Ζη-

τάμε την ευχή τους και τη μεσιτεία τους αφού βρίσκονται ήδη κοντά στο Θεό και συμπαραστέκονται με στοργή και ενδιαφέρον στους αγωνιζόμενους πιστούς.

Σχολικό βιβλίο Θρησκευτικών Α΄ Λυκείου, Δ.Ε. 19

Προσέγγιση της λαϊκής θρησκευτικότητας.

Ας παρατηρήσουμε προσεκτικά τις εικόνες παρακάτω που σχετίζονται με θρησκευτικά πανηγύρια (λιτανεία της εικόνας, χοροί, τραγούδια κ.τ.λ.). Προσπαθήστε να διακρίνετε σε δύο στήλες τα λαϊκά στοιχεία και τα θρησκευτικά στοιχεία της πανηγύρεως. Στη συνέχεια, ας αναλύσουμε κάποιες διαστάσεις (ουσιαστική, χωρική, χρονική, ποσοτική, ποιοτική) και ας ανακοινώσουμε στην ολομέλεια της τάξης τα αποτελέσματα της έρευνάς μας. Κάθε μια από αυτές τις διαστάσεις απαντά, αντίστοιχα σε πέντε θεμελιώδη ερωτήματα:

α. Τι; Με τι σχετίζεται;

β. Πού; Είναι περιορισμένο τοπικά ή έχει ευρύτερες επιδράσεις; Ποιες περιοχές αφορά;

γ. Πότε; Πότε ξεκίνησε και τι συνέβη όταν εμφανίστηκε για πρώτη φορά; Συμβαίνει συνεχώς, κυκλικά ή σποραδικά;

δ. Πόσο; Υπάρχει μία αιτία ή πολλές; Πόσοι άνθρωποι επηρεάζονται; Εμφανίζεται υπερβολικό ή υποτιμημένο;

ε. Πόσο σοβαρά; Είναι ζήτημα αρχών ή πρακτικής;

1. Ο Κλήδονας

Απ' τα ξημερώματα της παραμονής του Άι Γιαννιού πριν από τη δουλειά, και πριν πάει σκολειό στείλανε την Ανθούλα στη βρύση με ένα χωματένιο σταμνί να το γεμίσει νερό.

– Τσιμουδιά ακούς; Αμίλητο πρέπει να είναι.

Ύστερα το κάθε κορίτσι έδωσε κι από ένα σημάδι. Ένα κουμπί, μια ψεύτικη καρφίτσα, ένα σκουλαρίκι.

Αφού ρίξαν τα σημάδια στο αμίλητο νερό, σκέπασαν το σταμνί μ' ένα κόκκινο πανί και το βράδυ το βάλανε στα κεραμίδια. Να το γητέψει η νύχτα και τα άστρα. Το πήρανε πρωί πρωί πριν το ματιάσει ο ήλιος. [...]

Από το απόγευμα της Παραμονής τα παιδιά βάλθηκαν να κουβαλάνε ξυλαράκια, χόρτα, χαρτιά. Δίνανε και οι μαγαζάτορες παλιόκασες, παλιοπάνερα για να ταΐζουν τις φωτιές. Μόλις κλείσανε τα μαγαζιά, άρχισαν να πηδάνε κι αυτοί.

Την πιο μεγάλη φωτιά την ανάψανε τα παιδιά στην αυλή του τζαμιού. Πηδούσαν μικρά και μεγάλα και δεν σταματούσαν. Αναψοκοκκίνιζαν τα μάγουλα των κοριτσιών απ' τις φλόγες και τη χαρά της βραδιάς. [...]

Την άλλη μέρα ύστερα από τη λειτουργία μαζευτήκανε τα κορίτσια. Από τα χαράματα στο πόδι, να τελειώσουν οι δουλειές να προλάβουνε τον κλήδονα.

Το πρώτο κορίτσι παίρνει το σταμνί και λέει:

*Ανοίξετε τον κλήδονα στ' Άι Γιαννιού τη χάρη
Κι όπου 'χει την τύχη την καλή θα βρει το παληκάρι.*

Χρυσοχόου, Ιφ. (1979). *Ξεριζωμένη Γενιά*. Αθήνα: Φιλippότη, σ. 79-81.

2. Έθιμα του Πάσχα από τη Θράκη (τα κόκκινα αυγά)

Η παρουσία των αυγών

Το αυγό είναι παγκοσμίως γνωστό ως πανάρχαιη πηγή ζωής, ως η αρχή της ζωής, η μήτρα, το σπέρμα όλης της δημιουργίας, η οργανική ύλη στην αδρανή της κατάσταση, και συμβολίζει την ανανέωση της ζωής, την ανάσταση, την ελπίδα. Η παρουσία του ήταν έντονη σε αρχέγονες δοξασίες, πρακτικές και λατρείες, πρωτόγονες και εξελιγμένες, π.χ. στον αρχαιοελληνικό ορφισμό. Για το κόκκινο, ειδικά, χρώμα του οι χριστιανικές λαϊκές παραδόσεις που το «ερμηνεύουν» είναι πάμπολλες. Γνωστότερη είναι αυτή με την γυναίκα που δεν πίστεψε την είδηση της ανάστασης του Χριστού και έθεσε ως «λυδία λίθον» της αποδείξεως του θαύματος τη μετατροπή των άσπρων αυγών που κρατούσε στο καλάθι της σε κόκκινα, όπερ και εγένετο. Υπενθυμίζω επίσης ότι γενικά το κόκκινο χρώμα θεωρείται ως χρώμα που εκφράζει τη χαρά, αλλά και τον θάνατο που προετοιμάζει τη δυναμικά αναγεννημένη ζωή, λειτουργεί δε ταυτοχρόνως και ως εξορκιστικό.

Την Μ. Πέμπτη οι γυναίκες καταγίνονταν με το βάψιμο των αυγών, ήταν η Κοκκινοπέφτη τους. Η κάθε νοικοκυρά το πρωί της ημέρας κατέβαινε στο κοτέτσι της, έπαιρνε το αυγό, το σημάδευε, Μεγαλοπεφτιάτικο το έλεγαν, το έβαφε όπως τα άλλα, και το τοποθετούσε στο εικονοστάσι μέχρι την Κοκκινοπέφτη της άλλης Χρονιάς. [...]. Με κόκκινο αυγό επίσης (στην Τζαντώ) σταύρωναν τα παιδιά τους, για να κοκκινίσουν τα μάγουλά τους και να αποκτήσουν τα κοινωνικώς καθορισμένα χαρακτηριστικά του προσώπου τους [...].

Σέρρης, Μ. Έθιμα του Πάσχα από τη Θράκη. Στο Σέρρης, Μ. και συνεργάτες (Επιστημονική Επιτροπή) (2015). *Όψεις της Ιστορίας και του Πολιτισμού της Θράκης*. Κομοτηνή: Σχολή Κλασικών και Ανθρωπιστικών Σπουδών Δ.Π.Θ., Περιφερειακή Διεύθυνση Π/θμιας και Δ/θμιας Εκπαίδευσης Αν. Μακεδονίας και Θράκης, σ. 320-321.

